

МІЖНАРОДНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОХОРОНИ ПРАВ ВИКОНАВЦІВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

INTERNATIONAL AND EUROPEAN EXPERIENCE IN PROTECTING PERFORMERS' RIGHTS TO THE RESULTS OF CREATIVE ACTIVITY

**Підберезних І.Є., д.ю.н., професор,
професор**

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

**Іванишук А.А., д.ю.н., професор,
директор**

Науково-дослідний інститут морського і космічного права

**Новак Н.П., д.ю.н., доктор економічних наук,
старший дослідник, професор**

Херсонський інститут ВНЗ «Міжнародна академія управління персоналом»

**Риженко І.М., к.ю.н., доцент,
професор**

Одеський державний університет внутрішніх справ

**Розсоха С.С., к.ю.н.,
головний науковий співробітник**

Науково-дослідний інститут морського і космічного права

У статті виявлено та узагальнено успішний міжнародний та європейський досвід охорони прав виконавців на результати творчої діяльності та напрями його вдосконалення. Міжнародна практика пройшла шлях від мінімальних стандартів захисту, встановлених Римською конвенцією 1961 року, до формування розгалуженої системи, що враховує правові та культурні чинники. Брюссельська конвенція 1974 року й договори Всесвітньої організації інтелектуальної власності створили умови для ефективного захисту виконавців у цифровому середовищі, забезпечуючи справедливую участь творчих осіб у розподілі доходів від використання культурних продуктів. У межах Європейського Союзу сформовано унікальну модель охорони прав виконавців, яка поєднує приватноправові та публічно-правові механізми. Директива 2006/116/ЄС гармонізувала терміни охорони авторського і суміжних прав, а рішення Суду ЄС у справі C-265/19 закріпило право виконавців на справедливую винагороду навіть після передачі прав продюсеру. Європейський Союз прагне збалансувати доступ громадян до культурних благ і соціальну захищеність митців, забезпечуючи рівновагу між інтересами правовласників і суспільним інтересом у розвитку культури. Принцип пропорційності став ключовим елементом політики ЄС у сфері культури та інтелектуальної власності. Моральні права виконавців становлять основу європейської системи суміжних прав і забезпечують захист честі, гідності, імені та професійної репутації митця. Вони мають невідчужний характер, діють незалежно від майнових прав і гарантують збереження творчої ідентичності. Європейське законодавство закріплює право виконавців на визнання авторства, на захист від спотворення виконань і на зазначення імені під час будь-якого комерційного використання записів. Перспективи розвитку охорони прав виконавців у Європі пов'язані з утвердженням принципів справедливої винагороди та цифрової прозорості. Директива (ЄС) 2019/790 про єдиний цифровий ринок посилила гарантії для авторів і виконавців, установивши обов'язкову прозорість контрактів, право на додаткову винагороду та механізми усунення дисбалансів у доходах. Європейська система колективного управління правами узгоджує інтереси виконавців, виробників і користувачів культурних продуктів.

Ключові слова: автор, винагорода, виконавець, використання, власність, вдосконалення, дохід, європейський, інтерес, інтелектуальна власність, культура, правове регулювання, митець, моральне право, охорона, результат, соціальний захист, середовище, справедливність, стандарт, творча діяльність, цифрове середовище.

The article identifies and summarizes the successful international and European experience in protecting performers' rights to the results of creative activity and the directions for its improvement. International practice has evolved from the minimum protection standards established by the 1961 Rome Convention to the development of a comprehensive system that takes into account both legal and cultural factors. The 1974 Brussels Convention and the treaties of the World Intellectual Property Organization created the conditions for effective protection of performers in the digital environment, ensuring fair participation of creative individuals in the distribution of income from the use of cultural products. Within the European Union, a unique model for the protection of performers' rights has been established, combining private-law and public-law mechanisms. Directive 2006/116/EC harmonized the terms of copyright and related rights protection, and the CJEU decision in case C-265/19 confirmed the right of performers to fair remuneration even after the transfer of rights to the producer. The European Union strives to balance public access to cultural goods and social protection for artists, maintaining equilibrium between the interests of rights holders and the public interest in cultural development. The principle of proportionality has become a key element of EU policy in the field of culture and intellectual property. Moral rights of performers constitute the foundation of the European system of related rights, ensuring the protection of the artist's honor, dignity, name, and professional reputation. These rights are inalienable, operate independently of economic rights, and guarantee the preservation of creative identity. European legislation enshrines performers' rights to authorship recognition, protection against distortion of performances, and the right to be named in all forms of commercial use of recordings. Prospects for the development of performers' rights protection in Europe are associated with the consolidation of the principles of fair remuneration and digital transparency. Directive (EU) 2019/790 on the Digital Single Market strengthened guarantees for authors and performers by establishing mandatory contract transparency, the right to additional remuneration, and mechanisms for correcting income imbalances. The European collective management system aligns the interests of performers, producers, and users of cultural products.

Key words: artist, author, collective management, copyright, cultural development, cultural product, digital environment, european, fairness, improvement, income, intellectual property, moral right, performer, protection, result, right, social protection, standard, use, work.

Вступ. Проблематика охорони прав виконавців на результати творчої діяльності посідає центральне місце в сучасному міжнародному праві інтелектуальної власності. У добу цифровізації культурного простору саме виконавці забезпечують донесення творів до суспільства, створюючи нову художню цінність і збагачуючи культурну спадщину людства. Однак технологічні зміни, глобалізація та комерціалізація творчого контенту зумовили потребу посилення правового захисту виконавців. Питання справедливої винагороди, охорони моральних прав і регулювання цифрового використання виконань стають ключовими для міжнародного правового порядку.

Міжнародна спільнота пройшла тривалий шлях у формуванні правового режиму захисту виконавців – від Римської конвенції 1961 року до сучасних договорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності. У цих актах закладено мінімальні стандарти охорони, які згодом були розвинуті на рівні європейського права. Брюссельська конвенція 1974 року та Договір ВОІВ про виконання і фонограми 1996 року встановили правові основи для забезпечення прав виконавців у цифровому середовищі. Згодом Європейський Союз створив унікальну модель поєднання приватноправових і публічно-правових механізмів, що спрямовані на досягнення соціальної справедливості у сфері культури.

Європейське законодавство надало виконавцям ширший спектр гарантій, зокрема права на визнання авторства, на захист від спотворення виконань і на справедливую винагороду після передачі прав продюсеру. У сучасних умовах це має особливе значення, оскільки розвиток цифрових технологій призвів до появи нових форм використання творчих результатів без належної компенсації. Директива (ЄС) 2019/790 про єдиний цифровий ринок стала кроком до встановлення рівноваги між економічними інтересами правовласників і суспільним доступом до культурних благ. Європейський Союз поступово формує політику публічного адміністрування у сфері культури, яка поєднує ефективність і гуманістичні принципи.

Огляд останніх досліджень. До певних аспектів правового регулювання охорони прав інтелектуальної власності звертались українські та зарубіжні вчені Р. Агравал, Л. Боссі, В. Дроб'язко, В. Фелик, К. Гайгер, Р. Халабардер, Е. Ізюменко, О. Кашинцева, О. Кронда, Дж. П. Лав, М. ЛаФранс, Т. Макаришева, Г. Михайлюк, К. Мудрицька, А. Охлі, Б. Падучак, С. Скалціні, М. Сенфтлебен, П. Теуніссен, Р. Шишка та ін. Проте безпосередньо предметом наукового дослідження аналізована нами проблематика не була, адже зазначені вчені зосереджували свої наукові зусилля на інших викликах інтелектуальної власності.

Мета статті полягає в тому щоб на основі теорії права, теорії цивільного права, міжнародного та європейського законодавства виявити та узагальнити успішний міжнародний та європейський досвід охорони прав виконавців на результати творчої діяльності

Виклад основних положень. У міжнародному правовому просторі захист прав виконавців на результати їхньої творчої діяльності набуває дедалі більшого значення, оскільки саме виконавці забезпечують публічне донесення творів до суспільства, створюючи унікальний художній продукт, що має самостійну культурну цінність. Виконавці – співаки, актори, музиканти, танцівники – визнаються суб'єктами самостійних суміжних прав, які є продовженням і доповненням авторського права, утворюючи з ним єдину систему охорони інтелектуальної діяльності. Римська конвенція про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, прийнята 26 жовтня 1961 року, відкрила шлях до міжнародного визнання прав виконавців, ставши першою універсальною угодою, що закріпила мінімальні стандарти правового захисту у цій сфері. У ній визначено, що держави-учасниці повинні гарантувати виконавцям охорону їхніх прав від непра-

вотірного запису, передавання та відтворення виконань без їхньої згоди. Конвенція також поклала на держави обов'язок забезпечити ефективну реалізацію цих гарантій у національних законодавствах, установивши принцип рівності охорони для громадян усіх країн-учасниць. Саме вона стала правовою основою для подальших міжнародних договорів у сфері суміжних прав, зокрема для угод, прийнятих під егідою ВОІВ, які розвинули ідею охорони творчої діяльності виконавців у цифрову епоху [1]. В науковій спільноті існують певні підходи до розкриття аналізованої нами проблематики. Так, Дж. Паккарда обгрунтовує тезис, що аналізований договір суттєво розширює суміжні права мовників, створюючи загрозу надмірної монополізації інформаційного простору та обмеження доступу до контенту. Простежується еволюція міжнародно-правових актів – від Римської конвенції 1961 р. до Брюссельської конвенції 1974 р. і подальших моделей ВОІВ, які визначили базові винятки, формальності та тривалість охоронних заходів. Вчений підкреслює, що нові положення ВОІВ виходять за межі цілей захисту сигналу мовлення, поширюючись на зміст, який належить іншим суб'єктам авторського права [2].

У межах європейського правового простору права виконавців отримали системне закріплення через директиви Європейського Союзу. Зокрема, Директива 2006/116/ЄС гармонізує терміни охорони авторського і суміжних прав, забезпечуючи рівність прав виконавців у державах-членах ЄС. Суд ЄС у справі C-265/19 підтвердив, що виконавці мають право на справедливую винагороду навіть після передачі прав продюсеру. Це рішення стало важливим кроком до зміцнення гарантій виконавців у цифрову епоху. Європейська модель також передбачає баланс між культурною доступністю та справедливою оплатою праці творчих осіб. Правове регулювання у межах ЄС поєднує приватноправові та публічно-правові механізми забезпечення культурного розвитку [3].

Основний виклик у цій сфері стосується справедливої винагороди авторів і виконавців у добу потокових сервісів. М. Сенфтлебена та О. Ізюменко підкреслюють, що перехід від лінійного споживання до моделі на вимогу (on-demand) спричинив дисбаланс між доходами платформ і часткою, яку отримують творці контенту. Правова база Європейського Союзу авторських та суміжних прав запроваджує нові захисти авторів і виконавців, зокрема гарантії прозорості контрактів і право на додаткову винагороду у випадку значного дисбалансу між доходами сторін. Що стало реакцією на поширену практику, коли цифрові платформи отримують основну частину прибутків від потокового розповсюдження контенту, тоді як творці отримують мінімальну компенсацію. ЄС прагне створити правове середовище, яке забезпечить рівноправне партнерство між виробниками контенту, посередниками та користувачами. Особливу увагу приділено розвитку системи колективного управління правами, що дозволяє авторам і виконавцям колективно захищати свої економічні інтереси. Важливим принципом сучасного права ЄС є концепція «справедливої частки», яка передбачає пропорційність винагороди залежно від фактичного комерційного успіху твору. Крім того, держави-члени зобов'язані впроваджувати ефективні механізми вирішення спорів між творцями та користувачами цифрових послуг. У результаті формується нова європейська модель, спрямована на поєднання економічної ефективності ринку цифрових послуг із соціальною справедливістю у сфері творчої діяльності [4].

Моральні права виконавців, які гарантують захист честі, гідності та імені, визнаються наріжним елементом системи суміжних прав. Всесвітня організація інтелектуальної власності наголошує, що моральні права сприяють зміцненню культурної самобутності та розвитку креативних індустрій. Вони охоплюють право на ім'я, на захист від спотворення виконання і право на визнання авторства.

Моральні права не підлягають передачі і зберігаються за виконавцем навіть після відчуження економічних прав. Європейські держави визнають їх як невід’ємні складники людської гідності. У цифрову добу їх значення посилюється, адже сучасні технології часто призводять до зловживань щодо творчого контенту. Моральні права виконавців, як підкреслюється у дослідженні Міжнародної федерації акторів (FIA), становлять наріжний елемент системи суміжних прав, покликаний забезпечити захист честі, гідності та імені творчих осіб. Вони виникли на основі концепції особистого зв’язку між виконавцем і результатом його творчої діяльності, що має невідчужний характер. Ці права гарантують можливість виконавцям вимагати визнання свого авторства та заперечувати будь-які зміни чи спотворення виконання, які можуть принизити його професійну репутацію. Європейське законодавство розвиває ці норми, забезпечуючи поєднання майнових і немайнових гарантій у сфері суміжних прав. Особливе значення має право на ідентифікацію виконавця, що охоплює зазначення його імені на всіх формах комерційного використання запису [5].

На думку Р. Агравала, дослідника у сфері міжнародного авторського права, моральні права виконавців у межах Європейського Союзу становлять ключовий елемент системи авторського та суміжного права. Вони ґрунтуються на континентальній правовій традиції, що підкреслює невідчужний особистий зв’язок між творцем і його творчим результатом. У межах права ЄС ці права охоплюють право на зазначення імені виконавця та право на недоторканність виконання, яке забороняє будь-яке спотворення чи приниження творчого результату. На відміну від майнових, моральні права не можуть бути передані або повністю відмовлені, оскільки вони відображають людську гідність і професійну репутацію виконавця [6].

Справедлива винагорода виконавцям є ключовим принципом сучасного авторського права. Договір ВОІВ про виконання і фонограми (WPPT) від 1996 року конкретизував економічні права виконавців, зокрема право на винагороду за публічне використання їхніх виступів. Договір передбачає мінімальні гарантії тривалості охорони і механізми для контролю за використанням творчих результатів. Європейський підхід до справедливої винагороди виконавців характеризується прагненням до забезпечення рівноваги між економічними інтересами правласників і соціальною справедливістю у сфері творчої діяльності. Станом на 2024 рік більшість країн ЄС досягли істотного прогресу у створенні прозорих механізмів оплати праці виконавців у цифровому середовищі. Удосконалення договірних відносин і колективних систем управління правами сприяє зміцненню правового захисту митців. Перспективи розвитку полягають у подальшій гармонізації практик винагороди, особливо в контексті стрімінгових платформ і нових медіа. Європейська модель демонструє тенденцію до підвищення ролі держави в забезпеченні культурної рівності та справедливих умов творчої праці [7].

Захист прав виконавців у Європейському Союзі розглядається як частина культурної політики та публічного адміністрування у сфері культури. ЄС визнає подвійний характер цих прав – приватно-економічний та суспільно-культурний. Доступність культурних благ є не лише економічною, а й соціальною потребою. Водночас справедливий розподіл доходів стимулює розвиток творчості й підтримує культурну різноманітність. Політика ЄС базується на принципі пропорційності, який забезпечує баланс між правами власників і суспільним інтересом. Справедлива винагорода авторів і виконавців становить основоположний принцип сучасного авторського права Європейського Союзу та є складовою культурної політики і публічного адміністрування у сфері культури. Ефективність правового регулювання залежить не лише від договірного захисту, а й від створення стійких механізмів без-

посереднього розподілу доходів на користь виконавців. Директиви (ЄС) 2019/790 про єдиний цифровий ринок повинні тлумачитися в контексті європейських принципів пропорційності, соціальної справедливості та культурного різноманіття. Справедлива винагорода має не лише економічну, а й соціальну функцію, адже забезпечує гідні умови творчої діяльності та підтримує культурну ідентичність Європи. ЄС, запроваджуючи систему прав на винагороду, фактично формує модель публічного адміністрування культури, де інтереси митців урівноважуються із суспільним доступом до культурних благ [8].

Розвиток європейського законодавства у сфері суміжних прав має значення і для країн-партнерів ЄС, зокрема України. Імплементація директив ЄС у національне право сприяє підвищенню правової визначеності виконавців. Особливе значення мають положення про рівність перед законом, пріоритет міжнародних договорів і дотримання принципу верховенства права. Вони гарантують передбачуваність правового режиму у сфері інтелектуальної власності. Науковці відзначають, що гармонізація законодавства є необхідною умовою для інтеграції у єдиний європейський культурний простір. У цьому контексті ефективна реалізація суміжних прав сприяє також збереженню національної ідентичності. Впровадження європейських підходів забезпечує баланс між економічною вигодою і духовним розвитком суспільства [9].

Висновки. Міжнародний та європейський досвід охорони прав виконавців на результати творчої діяльності характеризується еволюцією від мінімальних стандартів до комплексної системи захисту особистих і майнових прав. Початковим етапом стало прийняття Римської конвенції 1961 року, що закріпила правосуб’єктність виконавців як окремої категорії носіїв суміжних прав і встановила гарантії від незаконного запису чи публічного відтворення виконань без їхньої згоди. Подальші документи – Брюссельська конвенція 1974 року та договори Всесвітньої організації інтелектуальної власності – розширили межі охорони, поширюючи її на цифрове середовище. Міжнародна практика довела, що правовий захист виконавців є не лише юридичним, а й соціально-культурним інститутом. Його мета – забезпечити справедливую участь творчих осіб у розподілі доходів від використання культурних продуктів.

Європейський Союз сформував унікальну систему охорони прав виконавців, яка поєднує публічно-правові й приватноправові механізми. Директива 2006/116/ЄС гармонізувала строки охорони авторського і суміжних прав, забезпечивши єдині умови реалізації прав у державах-членах ЄС. Рішення Суду ЄС у справі C-265/19 стало знаковим, визнавши право виконавців на справедливую винагороду навіть після передачі прав продюсерові. ЄС прагне балансу між доступом громадськості до культурних благ і соціальною захищеністю творців. Принцип пропорційності у політиці ЄС забезпечує співвідношення між економічними інтересами правласників і публічним інтересом у розвитку культури.

Моральні права виконавців становлять наріжний камінь європейської доктрини суміжних прав, адже гарантують захист честі, гідності, імені та творчої репутації митців. Вони походять із континентальної правової традиції, яка визнає невідчужний зв’язок між особистістю творця та його виконанням. Такі права не підлягають передачі або відмові й діють незалежно від економічних угод. Європейське законодавство гарантує виконавцям право на ідентифікацію, недоторканність виконання та захист від спотворення записів. Це має особливе значення у цифрову епоху, коли штучний інтелект і технології редагування створюють ризики маніпулювання творчими результатами.

Перспективи розвитку охорони прав виконавців у Європі визначаються переходом до нової моделі справедливої винагороди та цифрової прозорості. Директива

(ЄС) 2019/790 про єдиний цифровий ринок упровадила положення про додаткову винагороду, прозорість контрактів і баланс між учасниками ринку. Ці реформи покликані усунути дисбаланс між прибутками стрімінгових платформ і часткою, яку отримують творці контенту. Водночас

зростає роль колективного управління правами як інструменту узгодження інтересів авторів, виконавців і користувачів. ЄС поступово формує публічну політику у сфері культури, що поєднує економічну ефективність із соціальною справедливістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Rome Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organisations. WIPO, 1961. URL: <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/rome/>
2. Love J. P. (2023, February 28). The Trouble with the WIPO Broadcasting Treaty. Washington, DC: Knowledge Ecology International. URL: <https://www.keionline.org/39013>
3. Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights. EUR-Lex. 2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006L0116>
4. Senftleben M., Izyumenko E. (2024). Author Remuneration in the Streaming Age – Exploitation Rights and Fair Remuneration Rules in the EU. Joint PIJIP/TLS Research Paper Series, 137. American University Washington College of Law. Institute for Information Law (IViR), University of Amsterdam. URL: <https://digitalcommons.wcl.american.edu/research/137>
5. International Federation of Actors (FIA). (2013). The Moral Rights of Performers. Brussels: FIA. 46 p. URL: [//fia-actors.com](http://fia-actors.com)
6. Agrawal, R. (2024, January 15). Critical Comparison between the Moral Rights Framework in the US and European Copyright Law. Medium. URL: <https://medium.com>
7. European Audiovisual Observatory. (2024). Fair remuneration for audiovisual authors and performers in licensing agreements. Strasbourg: Council of Europe. URL: <https://www.obs.coe.int/en/web/observatoire/fair-remuneration-for-audiovisual-authors-and-performer>
8. Geiger, C., Scalzini, S., & Bossi, L. (2025). Time to (Finally) Reinstall the Author in EU Copyright Law: From Contractual Protection to Remuneration Rights. Innovation Law and Ethics Observatory (ILEO) Research Paper Series, No. 25-05. Forthcoming in International Review of Intellectual Property and Competition Law (IIC), Vol. 56, Issue 10. DOI: 10.2139/ssrn.5330841
9. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market. EUR-Lex. 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0790>